

UDK: 94(497.4Prekmurje)“1919“:27-72

ISSN 0351-2789

ACTA

ECCLESIASTICA

SLOVENIAE

42

PREKMURJE V LETU 1919
IN KATOLIŠKA CERKEV

Ljubljana 2020

KAZALO

UPORABLJENE KRATICE IN KRAJŠAVE	9
Prekmurje v letu 1919 in Cerkev	11
STANISLAV ZVER	
Pogled na dogajanje v Prekmurju do leta 1900 – od delovanja svetih bratov do vključitve v razne škofije	15
VINKO ŠKAFAR	
Izobraževanje katoliških duhovnikov, ki so bili doma iz Prekmurja ali so tam delovali do priključitve Prekmurja Sloveniji	29
FANIKA KRAJNC-VREČKO	
Vloga katoliških duhovnikov pri utrjevanju narodne zavesti s pisano besedo: širjenje in izdajanje slovenskih knjig in periodike med Prekmurci do priključitve Prekmurja k matični domovini	53
BOJAN HIMMELREICH	
Prekmurje na pariški mirovni konferenci ter prizadevanja dr. Franca Kovačiča in dr. Matije Slaviča za njegovo priključitev k Sloveniji	69
ANDREJ HOZJAN	
Dogajanje v Prekmurju v zvezi z njegovo pripadnostjo od septembra 1918 do januarja 1919	83
LILIJANA URLEP	
Štajerski duhovnik o priključitvi Prekmurja: kako je Januš Golec v svojih spominih opisal priključitev Prekmurja?	97
BOGDAN KOLAR	
Prekmurje 1918/19 – del nove krajevne Cerkve	117
IVAN JANEZ ŠTUHEC	
Od kulturnih razlik do skupne odločitve	137
HOTIMIR TIVADAR	
Vloga vere in duhovnikov pri ohranitvi slovenske kulture in jezika med Muro in Rabo	155
FRANC ZOREC	
Izvirni izzivi in utiranje novih poti Cerkve v Prekmurju	175

ANDREJ LAŽETA	
Doprinos soboške škofije v severovzhodni Sloveniji oz. Pomurju	193
LOJZE KOZAR ML.	
Versko življenje v Prekmurju	201
IGOR SALMIČ	
Prekmurje v vatikanskih arhivih v letih 1918–1924	215
BLAŽ OTRIN	
Odnos ljubljanske škofije do priključitve Prekmurja	249
LILIJANA URLEP	
Priključitev in cerkvenoupravna ureditev Prekmurja po priključitvi h Kraljevini SHS v virih Nadškofijskega arhiva Maribor	261
SIMON ŠTIHEC	
Dokumenti o Cerкви med Prekmurci v škofijskem arhivu Sombotel	291
Imensko kazalo	315
Navodila sodelavcem AES	326
Instructions to AES associates	328
PUBLIKACIJE INŠTITUTA ZA ZGODOVINO CERKVE	330

TABLE OF CONTENTS

USED ACRONYMS AND ABBREVIATIONS.....	9
Prekmurje in year 1919 and Church.....	11
STANISLAV ZVER	
A view of events in Prekmurje until 1900 – from the work of the holy brothers to incorporation in various dioceses.....	15
VINKO ŠKAFAR	
The education of catholic priests who originated from Prekmurje or worked there until the annexation of Prekmurje to Slovenia	29
FANIKA KRAJNC-VREČKO	
The role of catholic priests in strengthening national awareness through the written word: spreading and publishing Slovenian books and periodicals among the people of Prekmurje until the annexation of Prekmurje to the motherland	53
BOJAN HIMMELREICH	
Prekmurje at the Paris peace conference and efforts of dr Franc Kovačič and dr Matija Slavič for its annexation to Slovenia	69
ANDREJ HOZJAN	
Events in Prekmurje connected to which state it belongs to from September 1918 to January 1919.....	83
LILIJANA URLEP	
A priest from Styria on the subject of the annexation of Prekmurje: how did Januš Golec describe the annexation of Prekmurje in his memoirs?.....	97
BOGDAN KOLAR	
Prekmurje 1918/19 – part of the new local Church.....	117
IVAN JANEZ ŠTUHEC	
From cultural differences to a common decision.....	137
HOTIMIR TIVADAR	
The role of religion and priests in the preservation of Slovenian culture and language between the Mura and the Raba	155
FRANC ZOREC	
Original challenges and paving the way for the Church in Prekmurje	175

ANDREJ LAŽETA	
The contribution of the Diocese of Murska Sobota in north-eastern Slovenia or Pomurje	193
LOJZE KOZAR ML.	
Religious life in Prekmurje	201
IGOR SALMIČ	
Prekmurje in the Vatican archives between 1918 and 1924	215
BLAŽ OTRIN	
Attitude of the Diocese of Ljubljana towards the annexation of Prekmurje	249
LILIJANA URLEP	
The joining and Church-legal arrangement of Prekmurje following the annexation to the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenians in sources of Archdiocesan archives in Maribor	261
SIMON ŠTIHEC	
Documents about the Church among Prekmurians in the Diocesan archives of Szombathely	291
Index of names	315
Instructions to AES associates	328
PUBLICATIONS BY THE INSTITUTE FOR THE HISTORY OF CHURCH	330

PREKMURJE V LETU 1919 IN CERKEV

Leto 2019 je bilo spominsko leto v mnogih pomenih in za vrsto ustanov, tudi v okviru katoliške skupnosti na Slovenskem. Šlo je za spominjanje prelomnih dogodkov v slovenski narodni zgodovini in posledično za »vseslovenski dogodek, ki ni omejen samo na Prekmurje, temveč ima velik pomen za zgodovino vsega slovenskega naroda«, kot so zapisali v izjavi komisije Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci.¹ Hkrati je izjava ob poudarku vloge katoliške skupnosti in njenih voditeljev podčrtala pomen praznovanja za prihodnost: »Stota obletnica priključitve Prekmurja je zgodovinska priložnost, da kljub razlikam med nami vsem zaslužnim hvaležno priznamo delež pri naših zgodovinskih uspehih, s ponosom počastimo njihov spomin ter stopimo skupaj v dobro našega naroda in države.«

Burnemu dogajanju na obeh straneh Mure so po koncu vojaških dejavnosti sledila dolgotrajna pogajanja, dogovarjanja in včasih tudi izsiljevanje na srečanjih diplomatov v Parizu. Bilo je potrebnih več let, da so bile zakoličene še meje in s tem v polnosti postavljeni okviri novih držav. Z novo državo, Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, so bili oblikovani novi okviri delovanja Cerkve in določene nove meje obeh takrat osrednjih slovenskih cerkvenih enot, škofij Ljubljana in Maribor. Čeprav je ob tem tudi res, da je bilo več cerkvenih občestev zaradi novih državnih meja razdeljenih in je bilo treba njihovo delo zastaviti na novo. Najprej je bil v iskanje rešitev vključen še apostolski nuncij na Dunaju, nato je bila leta 1920 v Beogradu ustanovljena nova apostolska nunciatura, od koder je papežev predstavnik spremljal dogajanje v državi in v okviru cerkvenega prava posegal v urejanje cerkvenih ter cerkveno-političnih vprašanj. Postal je redni sogovornik državnih oblasti v omenjenih vprašanjih. S svojimi predlogi za postavitev trajne cerkvene organizacije je imela pomemben vpliv konec leta 1918 oblikovana Jugoslovanska škofovska konferenca.

Da je do prelomnih dogodkov sploh lahko prišlo in da je bilo mogoče nadaljevati utrjevanje narodnih in verskih vrednot, je bila napisana dolga predzgodovina. V prizadevanja za ohranitev teh vrednot so bili vključeni številni voditelji katoliških skupnosti v Prekmurju, zavedni Slovenci in Slovenke, ki so ohranjali živo pripadnost narodni skupnosti ter skrbeli za to, da se je ohranila pisana in govorjena slovenska beseda. Pogled na številne naslove knjig, prevodov Svetega pisma, molitvenikov, pesmaric in drugega tiska pokaže neverjetno ustvarjalnost

¹ Ob 100. obletnici priključitve Prekmurja. Izjava Komisije Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci, v: *Družina*, št. 33, 15. avgust 2019, str. 5.

in požrtvovalnost. Izhajati je začelo večje število revij in časnikov, a so le nekateri ostali pri življenju daljši čas. Na tem področju si je, skupaj z vrsto rojakov z obeh strani Mure, trajen spomenik postavil ugleden narodni buditelj in voditelj prekmurskih Slovencev Jožef Klekl st., za katerega je dr. Matija Slavič zapisal, »da je s svojim Koledarjem, Marijinim listom in tednikom Novinami največ storil, da so Prekmurci ohranili svojo narodno zavest, da so smatrali štajerske Slovence onkraj Mure za svoje narodne brate, da so hoteli ob prevratu državno skupnost z drugimi Slovenci v Jugoslaviji. Za slovensko zavednost so ti slovenski Prekmurci v težkih razmerah veliko storili; brez njihovega dela bi bilo Prekmurje težko prišlo k Jugoslaviji.«²

Nov politični, pravni in upravni okvir je postala Kraljevina SHS in nato Kraljevina Jugoslavija. Od tedaj dalje je bila Cerkev na Slovenskem sama pristojna za organiziranje misijonskih dejavnosti doma in za povezovanje s svetom. Novim razmeram so se morale prilagoditi redovne skupnosti in druge ustanove, ki so delovale v okviru Katoliške cerkve. Lahko je sprejemala samostojne pobude za organiziranje karitativnih dejavnosti. Nov okvir je dobilo ustanavljanje in poslovanje cerkvenih združenj – po desetletju in pol je nato zaživela Slovenska katoliška akcija, ki je postala krovna ustanova cerkvenega povezovanja in združevanja ter hkrati vez s Cerkvami v drugih državah in na ravni celotne Cerkve. Nekaj več možnosti je bilo, da je Cerkev okrepila ter na novo organizirala delo za slovenske izseljence po svetu – sad tega je postala Rafaelova družba, ki je navsezadnje dobila svojo podružnico v Črensovcih. Razcvet je doživel cerkveni tisk in okrepljena tiskarsko-založniška dejavnost. Vrstiti so se začele različne manifestativne oblike krščanstva, ki so imele narodni in mednarodni pomen.

Katoliška cerkev se je z nastankom nove države znašla tudi v novi (brez)pravni stvarnosti, za katero je bilo značilno pomanjkanje pravnega izročila. Izkušnja iz predhodnega obdobja, v katerem so bili pravni temelji delovanja Cerkve in njenih odnosov s političnimi oblastmi, kljub občasnim napetostim, opredeljeni, ji je narekovala zavzemanje za ureditev odprtih vprašanj, vendar se to ni zgodilo. Desetletje in pol trajajoče iskanje kompromisa je na koncu ostalo brez zaključka; mednarodni sporazum s Svetim sedežem je sicer bil pripravljen in podpisan, ni pa nikoli dosegel priznanja statusa mednarodne pogodbe. To je v praktičnem življenju Cerkve kot celote in posameznih krajevnih občestev pomenilo pravno praznino in možnosti za svojevoljne improvizacije, kar se je tudi dogajalo. Cerkev je bila v vseh pogledih prepuščena trenutnim in hitro se menjajočim političnim razmeram.

Ta letnik zbirke AES je vsebinsko razdeljen v dva dela. Prvi del obsega razširjene razprave, ki so bile dne 13. novembra 2019 v Veržeju predstavljene na znanstvenem posvetu ob 100-letnici združitve prekmurskih Slovencev z matičnim

² Matija Slavič, *Narodnost in osvoboditev Prekmurcev*, v: *Slovenska Krajina, zbornik ob petnajstletnici osvobojenja*, Beltinci 1935, str. 57.

narodom in so jih pripravili dobri poznavalci zgodovine družbe in Cerkve v Prekmurju. Enajst predavateljev je zarisalo temeljne značilnosti slovenskih skupnosti na obeh straneh Mure v letih pred veliko vojno in nato obširneje v mesecih neposredno po koncu vojaških akcij. Katoliška duhovščina, ki je že do tedaj skrbela za ohranjanje narodnih vrednot in zaradi svojih zavzemaj občasno prihajala v napetosti s svojim cerkvenim predstojnikom, voditeljem škofije Sombotel, je v novih razmerah videla možnosti, da svojim prizadevanjem zagotovi trdnejši okvir, tudi s pomočjo drugačne politične ureditve. Razumljivo, da niso vsi delili enakega mišljenja, temveč so se vsaj nekateri zavzemali za ohranjanje razmer, kot so bile pred vojno in za ohranitev cerkvene organizacije, ki je veljala malo manj kot stoletje in pol (to je od ustanovitve škofije Sombotel v letu 1777). Zaključen sklop predavanj je bil posvečen pregledu razmer, ki so se v Prekmurju izoblikovale z vključitvijo v lavantinsko škofijo, kar je trajalo s kratko prekinitvijo v času druge svetovne vojne do leta 2006. Takrat je bil v polni meri uresničen načrt, ki je sicer živel med Prekmurci od začetka 20. stoletja, torej ustanovitev samostojne krajevne Cerkve.

Drugi del, ki je bistveni sestavni del poslanstva AES, da namreč objavlja težko dostopne dokumente, pomembne za zgodovino Cerkve med Slovenci, prinaša izvirne dokumente, ki so nastali kot rezultat delovanja cerkvenih ustanov v prelomnem obdobju po koncu prve svetovne vojne. Načrtno in sistematično so bili pregledani arhivi cerkvenih ustanov, ki so bile povezane z dogajanjem po koncu vojne in katerih nosilci so imeli možnost vplivanja na sprejemanje odločitev. To je pomagalo, da je bilo v pripravo knjige vključenih več doslej neobjavljenih dokumentov iz arhivov škofij Sombotel, Maribor in Ljubljana, pri tem je dodatna pozornost veljala tudi gradivu v različnih ustanovah Svetega sedeža. Čeprav je bilo arhivskemu delu namenjene veliko pozornosti in so najdeni dokumenti pripomogli k boljšemu poznavanju razmer, ki so se izoblikovale ob koncu vojne, je vendarle v prihodnje pričakovati še kakšno odkritje. Določeni deli arhivov namreč še vedno niso urejeni in je zaradi tega njihova uporabnost omejena.

Znanstveni posvet je bil pripravljen v sodelovanju Inštituta za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani in soboške škofije, pokroviteljica je bila Slovenska škofovska konferenca. Dogodek je bil uvrščen v sklop dogajanj ob jubilejnem letu in bil podprt s strani odbora za jubilej. Zahvala vsem sodelavcem, ki so pomagali pri izvedbi posveta in nato svoje prispevke še nadgradili. Posebna zahvala velja predavateljem in avtorjem, ki so pripravili razprave ter s svojim raziskovalnim delom pomagali osvetliti prelomni čas v narodni in cerkveni zgodovini prebivalcev Slovenske krajine. Žal ni svojega besedila uspel dokončati dr. Štefan A. Ferencak (umrl je 7. 2. 2020), ki je z veliko vnemo pripravljaval razpravo s področja objave cerkvenih pesmaric in molitvenikov.

MEJA Z MADŽARSKO PO 1. SVETOVNI VOJNI

meja med avstrijskim in ogrskim delom monarhije 1914

predlog razmejitvene komisije, ki ga je Društvo narodov zavrnilo

državna meja 1919

Slovenci

Madžari

Nemci

Meja z Madžarsko po prvi svetovni vojni (*Slovenski zgodovinski atlas, str. 168*)

Stanislav Zver

dr. teologije, župnik, Bogojina 147, 9222 Bogojina
e-naslov: stanislav.zver@gmail.com

POGLED NA DOGAJANJE V PREKMURJU DO LETA 1900 – OD DELOVANJA SVETIH BRATOV DO VKLJUČITVE V RAZNE ŠKOFIJE

POVZETEK

Prispevek govori o »vijugasti poti« slovenske dežele ob levem bregu Mure skozi njeno preteklost izza časov Pribinove in Kocljeve Spodje Panonije, pod katero je spadalo tudi Prekmurje, seveda s posebnim poudarkom na cerkvenem dogajanju. Pokrajini so semena začetkov krščanstva posejali, podobno kot Slovencem severno od Drave, misijonarji iz Salzburga. V času Pribinovega sina Koclja, ki se je kot mejni grof leta 869 uprl Frankom in postal v letih 869–874 samostojni knez in, kot tak, bil v Blatogradu »gostitelj« svetih bratov Cirila in Metoda, je njuna prisotnost prinesla sadove na pastoralnem in kulturnem področju, posebej še v času obstoja Metodove nadškofije. Nato se prispevek ustavi ob skoraj tisočletni madžarski cerkveni upravi v Prekmurju, pod katero so Prekmurci spadali, deljeno ali pa skupaj, z ozirom na sedanjo murskosoboško in lendavsko dekanijo, pod različne škofije (Zagreb, Győr, Sombotel), da bi se nato dotaknil reformacije in verske obnove, ki sta v deželi ob Muri pustili sledove, ter nadaljeval tudi v naš čas na kulturnem, jezikovnem in verskem področju. Sestavek se ne izogne niti turškimi vpadi, ki so v 16. in 17. stoletju na tleh Prekmurja za seboj puščali zredčeno, »duhovno in snovno« obubožano prebivalstvo. V nadaljevanju prida pod »podnaslovom« *Versko-kulturne razmere v Prekmurju v 18. in 19. stoletju* »protiutež« duhovno-kulturnega dela, ki so ga na jezikovnem in narodnostnem področju prispevali evangeličanski in katoliški pisci (duhovniki). Kako veliko in krizno obdobje so na narodnostnem, jezikovnem in verskem področju preživljali prekmurski Slovenci v 19. in 20. stoletju, ko sta si državna in cerkvena oblast pod ideološko smerjo liberalizma z roko v roki in na vso moč prizadevali pokrajino pomadžariti in je ljudstvu stala ob strani le večina domačih katoliških duhovnikov, pa nam spregovori zadnji razdelek prispevka.

KLJUČNE BESEDE: *Spodnja Panonija, Ciril in Metod (9. stol.), reformacija, Turki, Franc Ivanocy (1857–1913)*

Summary

A VIEW OF EVENTS IN PREKMURJE UNTIL 1900 – FROM THE WORK OF THE HOLY BROTHERS TO INCORPORATION IN VARIOUS DIOCESES

The article describes the “winding road” of the Slovenian land along the left bank of the Mura through its history from the times of Pribina and Kocelj’s Lower Pannonia, which also included Prekmurje, with a special emphasis on the events revolving around the Church. The region received its seeds of Christianity, similarly to Slovenians north of the Drava, from missionaries from Salzburg. In the time of Pribina’s son Kocelj, who as a border count withstood the Franks in 869 and became an independent prince in 869–874, and as such hosted the holy brothers Cyril and Methodius in Moosburg (Blatograd), their presence bore fruits in the pastoral and cultural fields, especially during the existence of Methodius’ archdiocese. Then the article discusses the almost millennium-long Hungarian church administration in Prekmurje, during which the people of Prekmurje belonged, separately or together, considering the present deaneries of Murska Sobota and Lendava, to various dioceses (Zagreb, Győr, Szombathely). In the continuation, the Reformation and religious restoration that left their prints in the land along the Mura is touched upon, only to discuss the present-day situation in the cultural, linguistic, and religious fields. The article also includes the Turkish raids, which in the 16th and 17th century in Prekmurje left behind a decimated, “spiritually and materially” impoverished population. Further on, under the “subtitle” *The religious and cultural situation in Prekmurje in the 18th and 19th centuries*, he adds the “counterweight” of spiritual and cultural work that, in the linguistic and national fields, was contributed by Evangelic and Catholic writers (priests). The last part then speaks about the dimensions of the crisis the people of Prekmurje were living through in the 19th and 20th centuries in the national, linguistic, and religious fields when, under the ideological movement of liberalism, the state and the church authorities strived hand in hand and with their full might to Hungarianise the region and people were supported only by the majority of local Catholic priests.

KEYWORDS: *Lower Pannonia, Cyril and Methodius (9th century), Reformation, Turks, Franc Ivanocy (1857–1913)*

Vinko Škafar

dr. teologije, up. izredni profesor za pastoralno teologijo na TEOF UL
e-naslov: vinko.skafar@rkc.si

IZOBRAŽEVANJE KATOLIŠKIH DUHOVNIKOV, KI SO BILI DOMA IZ PREKMURJA ALI SO TAM DELOVALI DO PRIKLJUČITVE PREKMURJA SLOVENIJI

POVZETEK

Avtor je ob predstavitvi izobraževanja katoliških duhovnikov, ki so bili doma iz Prekmurja ali so tam delovali do priključitve Prekmurja Sloveniji, najprej predstavil izobraževanje škofijskih duhovnikov do ustanovitve sombotelske škofije leta 1777 v Győru in Zagrebu. Iz gornjega Prekmurja so namreč teologijo študirali v škofijskem teološkem učilišču v Győru, iz dolnjega Prekmurja v Zagrebu, v letih 1777 oz. 1790–1919 pa na teološkem učilišču v Sombotelu (Szombathelyju). Škofijski redovniki so do leta 1919 študirali filozofijo in teologijo v internih samostanskih teoloških učiliščih. V drugi polovici 19. stoletja in pred prvo svetovno vojno so trije škofijski (dr. Franc Ivanocy, dr. Franc Rogač in dr. Mirko Lenaršič) in več redovniških duhovnikov na teoloških fakultetah dosegli tudi doktorate znanosti. Dva škofijska duhovnika sta postala škofa: Blaž pl. Jaklin (+ 1695) v Nitri, ki je danes na Slovaškem, in dr. Franc Rogač (+ 1961) v Pečuhu (Pécs) na Madžarskem. Dva redovnika sta postala rektorja Katoliške univerze Pétra Pázmánija, in sicer jezuit Jurij Dobronoki (+1649 v Trnavi) v Trnavi in benediktinec Samuel Franc Markoja (+1861) v Budimpešti, kamor so jo leta 1777 premestili iz Trnave. Dva frančiškana iz Prekmurja sta postala zelo odlična provinciala dveh madžarskih frančiškanskih provinc: p. Osvald Jožef Ošljaj (+1949), provincial Frančiškanske province sv. Janeza Kapistrana, in p. Viktor Štefan Vinkovič (+1973), provincial Frančiškanske province sv. Marije. Škofijski duhovniki iz Prekmurja so, podobno kot evangeličanski duhovniki, ustvarili iz prekmurskega pogovornega jezika, prekmurščine, prekmurski knjižni jezik, ki so ga poimenovali »stari slovenski jezik«, in so v njem izdajali verse in tudi poučne knjige. Katoliški duhovniki so v času madžarizacije, sredi 19.

stoletja, najprej naročali slovenske knjige iz najstarejše slovenske založbe Mohorjeva družba. V začetku 20. stoletja, v času še hujše madžarizacije, so začeli v prekmurskem knjižnem jeziku izdajati letni *Koledar*, mesečnik *Marijin list* in tednik *Novine*, ki so izhajali vse do druge svetovne vojne. Prav katoliškim prekmurskim duhovnikom Ivanocyjevega kroga gre zasluga, da Prekmurje ni bilo pomadžarjeno in da so prav katoliški prekmurski duhovniki naredili vse, kar je bilo v njihovi moči, da so Prekmurci ob koncu 1. svetovne vojne bili zavzeti za priključitev Prekmurja k Sloveniji. Če ne bi bilo ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja zavednih slovenskih katoliških duhovnikov Ivanocyjevega kroga, ki so s tiskom v knjižnem prekmurskem jeziku in na druge načine pospeševali priključitev prekmurskih Slovencev k matičnemu narodu, in štajerskega duhovnika dr. Matije Slaviča, doma iz Bučečevcev, župnija Križevci pri Ljutomeru, ki je bil leta 1919 v Parizu na mirovni konferenci glavni in odločilni zagovornik priključitve Prekmurja Sloveniji, bi danes podobno kot v Porabju tudi v Prekmurju slovenščina izumirala, saj Prekmurje ne bi bilo priključeno Sloveniji.

KLJUČNE BESEDE: *izobraževanje, katoliški in redovni duhovniki, Prekmurje, Ivanocyjev krog škofijskih duhovnikov*

Summary

THE EDUCATION OF CATHOLIC PRIESTS WHO ORIGINATED FROM PREKMURJE OR WORKED THERE UNTIL THE ANNEXATION OF PREKMURJE TO SLOVENIA

First, the author presents the education of Catholic priests who came from Prekmurje or worked there until the annexation of Prekmurje to Slovenia and their education until the establishment of the Diocese of Szombathely in 1777, which, prior to that, took place in Győr and Zagreb. Those from the Upper Prekmurje region studied theology in the diocesan theological school in Győr, while those from the Lower Prekmurje region were taught in Zagreb; in 1777 or 1790–1919, it could be studied at the theological school in Szombathely. Until 1919, diocesan friars studied philosophy and theology in internal monastic theological schools. In the second half of the 19th century and prior to the First World War, three diocesan (Dr Franc Ivanocy, Dr Franc Rogač, and Dr Mirko Lenaršič) and several monastic priests became PhDs at theological universities. Two diocesan priests became bishops: Blaž von Jaklin (+ 1695) in Nitra, in today's Slovakia, and Dr Franc Rogač (+ 1961) in Pécs in Hungary. Two friars became rectors of the Catholic University of Pétr Pázmáni, namely the Jesuit Jurij Dobronoki (+1649 in Trnava) in Trnava and the Benedictine Samuel Franc Markoja (+1861) in Budapest, where it was transferred from Trnavain

1777. Two Franciscans from Prekmurje became very excellent provincials of two Hungarian Franciscan provinces: Osvald Jožef Ošlaj (+1949), the provincial of Franciscan province of St John of Capistrano, and Viktor Štefan Vinkovič (+1973), the provincial of the Franciscan province of St Mary. Like Evangelical priests, diocesan priests from Prekmurje created the Prekmurje literary language from the Prekmurje colloquial language and named it “the old Slovenian language”. Religious and educational books were published in it. In the time of Hungarisation, in the mid-19th century, Catholic priests first ordered Slovenian books by the oldest Slovenian publishing house Mohorjeva družba. At the beginning of the 20th century, in the time of even worse Hungarisation, the annual Calendar, monthly *Marijin list*, and weekly *Novine* started to be published in the Prekmurje literary language and continued to be published until the Second World War. It is the Catholic Prekmurje priests of the Ivanocy circle that can be credited with the fact that Prekmurje was not Hungarised and that Catholic priests in Prekmurje did all they could for the people of Prekmurje to be enthusiastic about the annexation of Prekmurje to Slovenia at the end of the First World War. At the end of the 19th and in the beginning of the 20th century, if it were not for the nationally aware Slovenian Catholic priests of the Ivanocycircle, who by printing in the literary Prekmurje language and in other ways promoted the annexation of Prekmurje Slovenians to their own nation, as well as the priest from Styria, Dr Matija Slavič, who originated from Bučočovci, a parish of Križevci near Ljutomer, who attended the Paris Peace Conference in 1919 as the leading and decisive advocate for the annexation of Prekmurje to Slovenia, the Slovenian language would be dying out in Prekmurje today, in the same way as in Porabje, since it would not have been annexed to Slovenia.

KEYWORDS: *education, Catholic priests and monks, Prekmurje, Ivanocy circle of diocesan priests*

Fanika Krajnc-Vrečko

dr. znanosti, višja bibliotekarka, vodja Teološke knjižnice Maribor v pokoju
e-naslov: fanika.vrecko@guest.arnes.si

VLOGA KATOLIŠKIH DUHOVNIKOV PRI UTRJEVANJU NARODNE ZAVESTI S PISANO BESEDO: ŠIRJENJE IN IZDAJANJE SLOVENSКИH KNJIG IN PERIODIKE MED PREKMURCI DO PRIKLJUČITVE PREKMURJA K MATIČNI DOMOVINI

POVZETEK

Razprava osvetljuje tri pomembne vidike utrjevanja slovenske narodne zavesti med Prekmurci v petdesetih letih pred priključitvijo Prekmurja k matični domovini leta 1919, in to širjenje slovenskih knjig Mohorjeve družbe in Slovenske matice; izdajanje knjig in periodičnih tiskov v prekmurskem narečju ter prispevek prekmurskih duhovnikov na področju priprave cerkvenih pesmi, pesmaric in molitvenikov. Širjenje slovenskih knjig med prekmurskimi Slovenci v drugi polovici 19. stoletja je omogočalo delovanje Slovenske matice in Mohorjeve družbe, ki je imela svoje poverjenike med nekaterimi pomembnimi prekmurskimi duhovniki po župnijah, kjer je bilo v večini katoliško prebivalstvo. Pregarjanje duhovnikov, predvsem Franca Ivanocyja, in nekaterih učiteljev, ki so jim zaradi širjenja slovenskih knjig madžarske oblasti očitale panslavizem ter rušenje madžarske države, kaže na izjemen pomen tega dela za utrjevanje slovenske narodne zavesti ter v boju za pravice prekmurskih Slovencev na verskem, narodnem, socialnem in prosvetnem področju. Izdajanje knjig v prekmurskem narečju sega v 18. stoletje z delovanjem Mikloša Küzmiča, ki je poleg protestantskih prekmurskih tiskov začetnik katoliškega tiskanega izročila, in se nadaljuje v 19. stoletje, ko se poleg verskih tiskov pojavijo tudi posvetna besedila. Izjemno pomembne so bile poučne knjige in pozneje koledarji ter časopisje, ki so dvigali kulturno in izobrazbeno raven prekmurskega človeka. Posebej je izpostavljena vloga Franca Ivanocyja in pozneje Jožefa Klekla st. pri ustanavljanju prekmurskih periodičnih

tiskov, ki so bili na začetku 20. stoletja trdna opora v prizadevanjih za ohranitev vere in krepitev narodne zavesti ter splošne omike. Prikazano je delovanje katoliških duhovnikov na področju priprave cerkvenih pesmi, pesmaric in molitvenikov, ki je omogočalo uporabo in utrjevanje slovenščine v liturgiji in pri pobožnostih, ki so spremljale prekmurskega človeka od zibelke do groba.

KLJUČNE BESEDE: *tiskana beseda, periodika, cerkvena pesem, Prekmurje, katoliški duhovniki*

Summary

THE ROLE OF CATHOLIC PRIESTS IN STRENGTHENING NATIONAL AWARENESS THROUGH THE WRITTEN WORD: SPREADING AND PUBLISHING SLOVENIAN BOOKS AND PERIODICALS AMONG THE PEOPLE OF PREKMURJE UNTIL THE ANNEXATION OF PREKMURJE TO THE MOTHERLAND

The article discusses three important aspects of strengthening national awareness among the people of Prekmurje in the fifty years prior to the annexation of Prekmurje to the motherland in 1919, more precisely the spreading of Slovenian books published by Mohorjeva družba and Slovenska matica; the publishing of books and periodicals in the dialect of Prekmurje, and the contribution of priests in Prekmurje to the preparation of church songs, hymnbooks, and prayer books. The spreading of Slovenian books among the Slovenians in Prekmurje in the second half of the 19th century was enabled by the operation of Slovenska matica and Mohorjeva družba, which had as its trustees some of the important priests in Prekmurje parishes in which the population was mostly Catholic. The persecution of priests, especially Franc Ivanocy and individual teachers who, due to spreading of Slovenian books, were reproached by the Hungarian authorities for Pan Slavism and opposition to the Hungarian state, reveals the immense importance of this work for the strengthening of the Slovenian national consciousness and for the fight for the rights of Prekmurje Slovenians on the religious, national, social, and educational fields. The publishing of books in the Prekmurje dialect reaches back to the 18th century through the work of Mikloš Küzmič, who, in addition to Protestant prints in Prekmurje, is considered to be the founder of the Catholic printed tradition, and continues into the 19th century, when besides religious prints secular texts appear, too. Educational books and later calendars and newspapers, which raised the cultural and educational level of the people of Prekmurje, were of immense importance. The role of Franc Ivanocy and later Jožef Klekl st. in the establishment of Prekmurje periodicals, which at the beginning of the 20th century provided solid

support in the efforts for the preservation of faith and strengthening of national awareness as well as general education, are especially emphasised. The work of Catholic priests in preparing church songs, hymnbooks, and prayer books is presented, which enabled the use and reinforcement of Slovenian in liturgy and devotions that accompanied a person from Prekmurje from the cradle to the grave.

KEYWORDS: *printed word, periodicals, church song, Prekmurje, Catholic priests*

Bojan Himmelreich

dr. zgodovine, arhivski svetnik, Zgodovinski arhiv Celje,
Teharska cesta 1, SI – 3000 Celje
e-naslov: bojan.himmelreich@zac.si

PREKMURJE NA PARIŠKI MIROVNI KONFERENCI TER PRIZADEVANJA DR. FRANCA KOVAČIČA IN DR. MATIJE SLAVIČA ZA NJEGOVO PRIKLJUČITEV K SLOVENIJI

POVZETEK

Prispevek v uvodnem delu prikaže razmerja med državami udeleženkami pariške mirovne konference po prvi svetovni vojni, ki je začela zasedati januarja 1919. Slovenska javnost je gojila velike, nerealne upe glede združitve ozemelj, naseljenih s Slovenci.

Priprave na konferenco so se na Slovenskem začele avgusta 1918, v njih sta že sodelovala tudi dr. Franc Kovačič in dr. Matija Slavič, oba kot člana Narodnega sveta za Slovensko Štajersko. Prvi je prevzel referat za prihodnjo jugoslovansko-avstrijsko mejo na Štajerskem, Slavič pa referat za Prekmurje. V jugoslovansko delegacijo na konferenci sta bila imenovana kot izvedenca zaradi sodelovanja v pripravljalnih delih nanjo. V delegaciji sta sodelovala v zgodovinsko-etnografski sekciji in sicer v podsekciji za severno državno mejo. Za zavrnitev neresničnih trditev z avstrijske in madžarske strani sta napisala publikacije, ki so prikazale dejansko stanje na spornih območjih. Vsaj za Slaviča je znano, da je skušal delovati v korist slovenskih stališč tudi v osebnih stikih s strokovnjaki iz drugih delegacij. Oba sta tudi pisala poročila za slovensko časopisje.

Slavič je bil po ratifikaciji mirovne pogodbe z Madžarsko imenovan za člana mednarodne razmejitvene komisije, ki je določila in označila meje Kraljevine SHS in Madžarske. Delo je trajalo od avgusta 1921 do novembra 1922, postavljanje mejnikov pa še skoraj dve leti več, do julija 1924.

KLJUČNE BESEDE: *mirovna konferenca po 1. svetovni vojni, Prekmurje, dr. Matija Slavič (1877–1958), dr. Franc Kovačič (1867–1939)*

Summary

PREKMURJE AT THE PARIS PEACE CONFERENCE AND EFFORTS OF DR FRANC KOVAČIČ AND DR MATIJA SLAVIČ FOR ITS ANNEXATION TO SLOVENIA

In the introductory part, the article portrays the relationships between countries that participated at the Paris Peace Conference after the First World War, which started conveying in January 1919. The Slovenian public had great, unrealistic hopes for the unification of territories populated by Slovenians.

In Slovenia, preparations for the conference started in August 1918, and from the beginning included Dr Franc Kovačič and Dr Matija Slavič, both as members of the National Council for Slovenian Styria. The first took over the paper for the future Yugoslav-Austrian border in Styria, while the latter was in charge of the paper for Prekmurje. They were appointed as experts to the Yugoslav delegation at the conference due to their participation in the preparations for it. In the delegation, they were part of the historical-ethnographic section, i.e. in the sub-section for the northern state border. To refute the false statements of the Austrian and Hungarian sides, they wrote several publications which depicted the actual situation in the areas in question. At least for M. Slavič, it is known that he also tried to act for the benefit of the Slovenian position in his personal contacts with experts from other delegations. Both also wrote reports for Slovenian newspapers.

After the ratification of the peace treaty with Hungary, M. Slavič was appointed a member of the international border commission which defined and marked the borders of the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenians and Hungary. The work lasted from August 1921 to November 1922, and the placement of boundary stones almost two years longer, until July 1924.

KEYWORDS: *peace conference following the First World War, Prekmurje, Dr. Matija Slavič(1877–1958), dr. Franc Kovačič (1867–1939)*

Andrej Hozjan

doc. dr., Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru,
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija

e-naslov: andrej.hozjan@um.si

DOGAJANJE V PREKMURJU V ZVEZI Z NJEGOVO PRIPADNOSTJO OD SEPTEMBRA 1918 DO JANUARJA 1919

POVZETEK

Pregled najpomembnejših dogajanj v teh mesecih je razdeljen v dve kratki obdobji. Prvo, ki obsega čas od septembra do 3. novembra, predstavi zadnje tedne pred koncem vojne, kapitulacijo dvojne monarhije, dogodke v zvezi s pripravami na odločanje o novih državah, mejah in v tem okviru tudi o prihodnji pripadnosti naše krajine. Predstavljeni so najpomembnejši akterji na slovenski strani, posebej pa Matija Slavič in Jožef Klekl st. Do zgodnjega novembra se je »javno mnenje« o vsakdanjiku v pokrajini, posebno v dolnjem Prekmurju, že očitno prevesilo v neorganizirano razbijaštvo in nasilna dejanja, kar je sprožilo nasilne ukrepe oblasti. Nemiri so se nadaljevali še po kapitulaciji dvojne monarhije 3. 11.

Drugo obdobje, čas od 3. novembra do sredine januarja, pa zaznamujejo kar prehitvevajoči se dogodki in hiter, spreminjajoč se razvoj situacije. Določitev začasne razmejitve med Madžarsko in Državo SHS, od 1. decembra Kraljevino SHS, je krajino prisojala prvi. Mnogi, predvsem mlajši Prekmurci, se s tem nikakor niso mogli sprijazniti; nekateri so iskali pomoč v Mariboru in celo v Ljubljani; drugi so po svojih močeh agitirali med ljudstvom. Vrhunec dogajanja pa je predstavljala vojaška akcija: dan pred božičem ter na sam božič se zgodi nepričakovan »priključitveni« vpad hrvaškega vojaštva iz Medmurja v Prekmurje. Oddelek vojakov, ki s pomočjo Jožefa Godine iz Dolnje Bistrice prestopi Muro z brodom nad Razkrižjem, takoj nato v sodelovanju z njim zavzame »njegov« vas in najbližjo okolico. Drugim hrvaškim vojakom uspe zasedba Dolnje Lendave in 28. 12. tudi Murske Sobote. Vendar so bili že 3. januarja razbiti in

ujeti. Neuspeh te akcije je vsestransko vplival na nadaljnja dogajanja. V takem vzdušju se je 12. januarja v Versaillesu pri Parizu pričela mirovna konferenca, kamor je do poznega meseca prišel tudi Slavič.

Do januarja in v samem januarju nastane kar več obrisov avtonomije Prekmurja v okviru Madžarske; od teh sta dva plod domače duhovščine. Le-ta se slednjič sredi januarja v Bogojini izreče o načrtu izjemno visoke stopnje avtonomije slovenskega življa, vendar še zmeraj v madžarskem državnem okviru. Očitno sta se dotlej izcimili dve izvirno prekmurski varianti nadaljnje usode Prekmurja: Godinova in Jeričeva »vojaška« s simpatizerji za pridružitvev SHS-u, in Kleklova – z večjim delom domače duhovščine – avtonomistična bodisi znotraj Madžarske bodisi v okviru SHS-a. Dejansko pa je tudi ta nato še poostrena zahteva nujno vodila v pridružitvev k slednji, saj je Klekl zelo dobro vedel, da je oblasti ne bodo sprejele. Dejansko razpoloženje slovenskega prebivalstva pa zelo jasno nakaže ponesrečeno zborovanje v organizaciji vladnega uradništva v Beltincih 17. januarja.

KLJUČNE BESEDE: zgodovina Slovenije, konec 1. svetovne vojne, Prekmurje, prekmurski Slovenci, dogodki na prelomu let 1918–1919

Summary

EVENTS IN PREKMURJE CONNECTED TO WHICH STATE IT BELONGS TO FROM SEPTEMBER 1918 TO JANUARY 1919

The overview of the most important events in these months is divided into two short periods. The first, encompassing the time from September to 3rd November, presents the final weeks before the end of the war, the capitulation of the dual monarchy, events connected to the preparations for decision-making about new countries, borders, and about the future of this region. It introduces the most important protagonists on the Slovenian side, especially Matija Slavič and Jožef Klekl st. By early November, “public opinion” about everyday life in the region, especially in Lower Prekmurje, had turned into unorganised rioting and violence, which led the authorities to react with violence. The riots continued even after the capitulation of the dual monarchy on 3rd November.

The second period, therefore the time from 3rd November to mid-January, was marked by a quick succession of events that influenced the rapid development of the situation. The determination of the temporary delimitation between Hungary and the State of Slovenes, Croats, and Serbs, from 1st December the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes, annexed Prekmurje to the former. Many, primarily younger Prekmurians could not make peace with that; some sought help in Maribor and even in Ljubljana; others agitated the best

they could amongst the people. The peak of these events was reached with the military action: one day before Christmas and on Christmas Day, an unexpected “annexation” incursion of Croatian militants from Međimurje to Prekmurje occurred. With the help of Jožef Godina from Dolnja Bistrica, a division of soldiers crossed the Mura by ferryboat close to Razkrižje, and immediately after occupied “his” village and its immediate vicinity in collaboration with him. Other Croatian soldiers managed to occupy Dolnja Lendava and on 28th December also Murska Sobota. However, they were beaten and captured no later than on 3rd January. The failure of this action influenced further events in many respects. Such was the atmosphere in which the peace conference began on 12th January in Versailles near Paris, where Matija Slavič arrived late in the same month.

By January and within this month, several drafts of Prekmurje autonomy within Hungary were created; two of these were produced by local clergy. In mid-January in Bogojina, the latter made a stand about the plan for an extremely high level of autonomy of the Slovenian people, yet still within the Hungarian state. It appears that two, originally Prekmurian, variants of the future destiny of Prekmurje were created: Godina and Jerič’s “military” version with their sympathisers for annexation to the Serbs, Croats, and Slovenes; and Klekl’s – with the majority of local clergy – autonomy either within Hungary or within the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes. In reality, this demand, which was later made even more severe, had to lead to the annexation to the Kingdom, since Klekl was well aware that the authorities would not accept it. The actual disposition of the Slovenian people is revealed by the failed rally organised by government personnel in Beltinci on 17th January.

KEYWORDS: *History of Slovenia, End of World War I, Prekmurje, Prekmurian Slovenians, Events of 1918–1919*

Lilijana Urlep

mag. znanosti, arhivistka

Nadškofijski arhiv Maribor, Slomškov trg 20, SI – 2000 Maribor

e-naslov: lilijana.urlep@nadskofija-maribor.si

ŠTAJERSKI DUHOVNIK O PRIKLJUČITVI PREKMURJA: KAKO JE JANUŠ GOLEC V SVOJIH SPOMINIH OPISAL PRIKLJUČITEV PREKMURJA?

POVZETEK

V članku je predstavljeno in transkribirano besedilo duhovnika, urednika, novinarja in pisatelja Januša (Janeza) Golca (1888–1965) o priključitvi Prekmurja osrednjeslovenskemu prostoru leta 1919, ki je takrat spadal pod Kraljevino SHS. Tekst, ki je del Golčevih Spominov, obsega 21 strani in nosi naslov *Huda borba za Prekmurje*. Pisec je v besedilu predstavil dogajanje ob zasedbi Prekmurja s strani jugoslovanskega vojaštva konec leta 1918, ponovno zasedbo s strani madžarskih sil na začetku leta 1919, dokončno priključitev Prekmurja Kraljevini SHS avgusta leta 1919 in razmere po priključitvi in vzpostavitvi novih oblasti. Pri prikazu dogodkov se je avtor v veliki meri oprl na časopisne članke v glasilu Straža.

Pri analizi besedila lahko opazimo, da je opis dogodkov na nekaterih mestih nekoliko pomanjkljiv ali nesistematičen in da si dogodki ne sledijo zmeraj v pravilnem kronološkem ali vzročnem zaporedju. Pri interpretaciji dogodkov avtor vseskozi poudarja navdušenje prekmurskih Slovencev, predvsem navednega ljudstva, nad združitvijo z matičnim in ostalimi jugoslovanskimi narodi. Po njegovem mnenju, ki ga je napisal na koncu teksta, je bilo nad idejo o priključitvi h Kraljevini SHS najbolj navdušeno preprosto ljudstvo, medtem ko so bili vsi ostali sloji, tudi rimskokatoliški duhovniki z redkimi izjemami, tej ideji precej nenaklonjeni. Kljub temu pa tako iz njegovega celotnega besedila kot tudi iz trditev drugih avtorjev in raziskovalcev sledi, da so prekmurski duhovniki na čelu s Francem Ivanocyjem, obema Klekloma, Ivanom Bašo, Štefanom Kūharjem, Štefanom Horvatom in drugimi odigrali zelo veliko vlogo pri

prebujenju in krepitvi narodne zavesti pri prekmurskih Slovencih ter pri delu za priključitev Prekmurja k novi jugoslovanski državi.

KLJUČNE BESEDE: *Januš Golec (1888–1965), spomini, Prekmurje, priključitev Prekmurja, prekmurski duhovniki*

Summary

A PRIEST FROM STYRIA ON THE SUBJECT OF THE ANNEXATION OF PREKMURJE: HOW DID JANUŠ GOLEC DESCRIBE THE ANNEXATION OF PREKMURJE IN HIS MEMOIRS?

The article presents and transcribes the text written by the priest, editor, journalist, and writer Januš (Janez) Golec (1888–1965) about the annexation of Prekmurje to the central Slovenian region in 1919, which at the time belonged to the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenians. The text, which is part of J. Golec's Memoirs, comprises 21 pages and bears the title *Huda borba za Prekmurje (The Grave Fight for Prekmurje)*. In the text, the author introduces the events happening when Prekmurje was occupied by the Yugoslav army at the end of 1918, the re-occupation by the Hungarian forces at the beginning of 1919, the final annexation of Prekmurje to the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenians in August 1919, and the situation after the annexation and establishment of new authorities. To a great extent, the author leans on the newspaper articles in the *Straža* magazine for his description of events.

The analysis of the text reveals that the description of events can be slightly insufficient or unsystematic in places and that events are not always in the correct chronological or causal order. While interpreting events, the author continually emphasises the enthusiasm of Slovenians in Prekmurje, especially simple people, about the unification with their mother and other Yugoslav nations. According to his opinion, which is given at the end of the text, ordinary people were the most thrilled about the idea of annexation to the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenians, while other classes, including Roman Catholic priests with rare exceptions, regarded the idea quite unfavourably. Nevertheless, both his entire text and the statements of other authors and researchers indicate that priests in Prekmurje, headed by Franc Ivanocy, both Klekls, Ivan Baša, Štefan Kühar, Štefan Horvat, and others played a very big role in awakening and strengthening the national consciousness in Slovenians of Prekmurje as well as in the work for the annexation of Prekmurje to the new Yugoslav state.

KEYWORDS: *Januš Golec (1888–1965), memoirs, Prekmurje, annexation of Prekmurje, priests of Prekmurje*

Bogdan Kolar

dr. teologije, profesor v p. za zgodovino Cerkve in patrologijo
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-naslov: bogdan.kolar@guest.arnes.si

PREKMURJE 1918/19 – DEL NOVE KRAJEVNE CERKVE

POVZETEK

Ob koncu prve svetovne vojne in z razpadom Avstro-ogrske monarhije je s spremembo politične ureditve in državne pripadnosti Prekmurje prenehalo pripadati škofiji Sombotel in je postalo sestavni del nove škofije, lavantinske s sedežem v Mariboru. Kot je običajno v takšnih primerih, je Sveti sedež lavantinskega škofa dr. Andreja Karlina imenoval za apostolskega administratorja, vendar šele konec leta 1923. Cerkveno življenje v pokrajini je bilo treba organizirati na novo in vzpostaviti tudi nov odnos do škofije Sombotel. Vsi duhovniki in člani cerkvenih občestev niso bili zadovoljni z novo ureditvijo. Odprta so bila vprašanja urejanja pastoralnega življenja v župnijah, ki so bile zaradi nove meje razdeljene, delovanja katoliških šol, upravljanja cerkvenega premoženja in vzdrževanja duhovnikov. Pri urejanju odprtih vprašanj je imel pomembno vlogo Jožef Klekl st., ki je veljal za narodnega voditelja in organizatorja cerkvenega tiska. Zaradi svojih izvirnih in zelo intenzivnih oblik verskega življenja je Prekmurje obogatilo novo krajevno Cerkev. Od tam so prišli številni duhovni in misijonski poklici. Pokrajino je zaznamoval proces izseljevanja, kar je pospešilo večje zanimanje celotne škofije za rojake po svetu.

KLJUČNE BESEDE: *Prekmurje, cerkvena ureditev, duhovni poklici, misijoni, izseljevanje*

Summary

PREKMURJE 1918/19 – PART OF THE NEW LOCAL CHURCH

At the end of the First World War and with the dissolution of the Austro-Hungarian Monarchy, through the change in political organisation and state

borders, Prekmurje ceased to be part of the Diocese of Szombathely and became the component part of a new diocese, the Diocese of Lavant, with its seat in Maribor. As is customary in situations like this, the Holy See appointed the Bishop of Lavant, Andrej Karlin, PhD, as the apostolic administrator, although not before the end of 1923. Ecclesiastic life in the region had to be organised anew and establish a new relationship towards the Diocese of Szombathely. Not all priests and members of religious communities were pleased with the new arrangement. Questions of how to handle pastoral life in parishes which were divided due to the new border, the operation of Catholic schools, managing church property, and providing for priests remained open. Jožef Klekl Sr., who was considered a national leader and organiser of the church press, played an important role in solving open issues. Due to its original and very intense forms of religious life, Prekmurje enriched the new local Church. Numerous spiritual and missionary professions came from there. The land was marked by the process of emigration, which stimulated the greater interest of the entire diocese for fellow countrymen around the world.

KEYWORDS: *Prekmurje, church organisation, spiritual professions, missions, emigration*

Ivan Janez Štuhec

dr. teologije, izr. profesor v p., Teološka fakulteta,
Enota Maribor, Slovenska 17, 2000 Maribor
e-naslov: ivan.stuhec@rkc.si

OD KULTURNIH RAZLIK DO SKUPNE ODLOČITVE

POVZETEK

Na osnovi znanih zgodovinskih dejstev so za priključitev Prekmurja k matični Sloveniji pomembno vlogo odigrali prleški duhovniki. Slovenci med Dravo in Muro ter Slovenci med Muro in Rabo so več stoletij živeli v različnih političnih, kulturnih, družbenih, socialnih in gospodarskih okoliščinah. Dve stvari pa sta jim bili skupni: vera in jezik. Na zahodni strani Mure se je emancipacijsko jezikovno gibanje razvijalo od pomladi narodov naprej. Na vzhodni strani Mure pa ne, ker je bila madžarska prestolnica manj odprta za pretok idej kakor Dunaj. Intelektualci iz Prlekije, ki so študirali v Gradcu ali na Dunaju, so imeli bistveno boljše pogoje za svoj in narodni razvoj kakor tisti na vzhodni strani Mure. Oboji pa so vedeli, da eni in drugi govorijo jezik, ki ima veliko več skupnega kot pa prekmurščina in madžarščina. Ideja Zedinjene Slovenije na skupni jezikovni podlagi je bila gonilna sila akterjev, ki so bili na čelu narodnostnega gibanja v drugi polovici devetnajstega stoletja, kar je pripeljalo do delnega združevanja slovenskih pokrajin in po prvi svetovni vojni do priključitve Prekmurja k matični Sloveniji.

V pričujoči razpravi želimo pokazati na kulturne, politične, socialne in izobraževalne razlike protagonistov z obeh strani Mure, ki so imeli ključno vlogo pri združevanju slovensko govorečega prebivalstva.

KLJUČNE BESEDE: *Prekmurje, Prlekija, Zedinjena Slovenija, madžarizacija, katoliški duhovniki*

Summary

FROM CULTURAL DIFFERENCES TO A COMMON DECISION

Based on known historical facts, priests from Prlekija played an important role in the annexation of Prekmurje to the homeland of Slovenia. Slovenians between the Drava and the Mura, as well as Slovenians between the Mura and the Raba, lived for many centuries in different political, cultural, social, and economic circumstances. However, they had two things in common: religion and language. On the west bank of the Mura, the emancipatory linguistic movement had been developing since the Spring of Nations. On the east bank of the Mura, the situation was different since the Hungarian capital was less open to the flow of ideas than Vienna. Intellectuals from Prlekija, who had studied in Graz and Vienna, had significantly better conditions for their own and national development than those on the eastern side of the Mura, albeit both knew that they spoke a language which has much more in common than the language of Prekmurje and Hungarian. The idea of Zedinjena Slovenija (United Slovenia) on the common linguistic base was the driving force of the people who spearheaded the national movement in the second half of the nineteenth century, which led to partial unification of Slovenian regions and, after the Great War, the annexation of Prekmurje to the motherland.

The article at hand strives to point out the cultural, political, social, and educational differences of protagonists from both sides of the Mura, who were crucial in the unification of the Slovenian-speaking population.

KEYWORDS: *Prekmurje, Prlekija, Zedinjena Slovenija, Hungarisation, Catholic priests*

Hotimir Tivadar

dr. znanosti, redni profesor, Filozofska fakulteta,
Univerza v Ljubljani, Aškerčeva c. 2, SI – 1000 Ljubljana
e-naslov: hotimir.tivadar@ff.uni-lj.si

VLOGA VERE IN DUHOVNIKOV PRI OHRANITVI SLOVENSKE KULTURE IN JEZIKA MED MURO IN RABO

POVZETEK

V članku smo se posvetili vlogi in pomenu vere, verskih voditeljev in cerkvenih institucij za ohranitev prekmurskega in slovenskega (knjižnega) jezika. Predstavili smo večkulturno pokrajino med Muro in Rabo v preteklosti in sedanjosti, predvsem v luči leta 1919, s kontrastivno diskurzivno analizo preteklih in sodobnih, tudi medijskih, besedil pa smo z jezikoslovnega gledišča umestili prekmurski jezik kot pomemben del prekmurske identitete. Nekoč samostojni (prekmurski) knjižni jezik je po letu 1919 postal »samo« narečje, ki pa še živi tako v govorjeni kot pisni obliki. Osnovni poudarek v članku je na sobivanju in soustvarjanju prekmurskega jezika pripadnikov različnih verskih skupnosti – protestantski in katoliški pisci so že od vsega začetka vkodirani v prekmurski jezikovni in kulturni genom, kar najbolje ponazarjata Števan in Mikloš Küzmič (eden evangeličanski, drugi katoliški duhovnik). Prekmurščina in slovenščina sobivata v Prekmurju tudi danes, pri čemer je slovenščina prevzela javno in uradno sporazumevalno funkcijo, medtem ko prekmurščina ostaja izraz zasebnosti, intimnega doživljanja, umetnosti. Kako je s prekmurščino danes v verskih govornih položajih, pa je raziskovalno vprašanje za prihodnost – intenca po ohranitvi prekmurščine oz. vsaj prekmurskega pridiha v govoru verskih dostojanstvenikov je vsekakor prisotna.

KLJUČNE BESEDE: *prekmurski knjižni jezik, krščanstvo, narečje, nacionalno vprašanje, jezikovno vprašanje*

Summary

THE ROLE OF RELIGION AND PRIESTS IN THE PRESERVATION OF SLOVENIAN CULTURE AND LANGUAGE BETWEEN THE MURA AND THE RABA

The article discusses the role and significance of religion, religious leaders, and church institutions for the preservation of the Prekmurian and Slovenian (literary) language. It presents the multicultural region between the Mura and the Raba in the past and present, primarily in the light of 1919, while with the contrastive discourse analysis of the past and contemporary, including media, texts it designates the Prekmurian language as an important component of the Prekmurian identity from the linguistic point of view. After 1919, the once independent (Prekmurian) literary language became “merely” a dialect which, nevertheless, still lives on both in its spoken and written forms. The fundamental emphasis of the article is on the co-existence and co-creation of the Prekmurian language by the members of different religious communities – namely, ever since its beginning, the Protestant and Catholic priests have been encoded into the Prekmurian linguistic and cultural genome, which is best illustrated by Števan and Mikloš Küzmič (the first an Evangelist and the latter a Catholic priest). The Prekmurian and Slovenian languages have been co-existing in Prekmurje until today; the Slovenian has assumed the public and official communicative function, while the Prekmurian remains the expression of privacy, intimate experiences, and art. What the situation of the Prekmurian language is today in religious spoken positions remains a research question for the future – the intent to preserve the Prekmurian language or at least the Prekmurian hint in the speech of religious dignitaries is certainly present.

KEYWORDS: *Prekmurian literary language, Christianity, dialect, national question, language question*

Franc Zorec

dr. teologije, vodja pastoralne službe škofije Murska Sobota
Gregorčičeva 4, SI – 9000 Murska Sobota
e-naslov: franc.zorec@rkc.si

IZVIRNI IZZIVI IN UTIRANJE NOVIH POTI CERKVE V PREKMURJU

POVZETEK

Sad dolgotrajnega procesa povezovanja in pastoralnega delovanja na področju Prekmurja in dela Prlekije, ki obsega ljutomersko dekanijo, je leta 2006 ustanovljena Škofija Murska Sobota. Na izraz življenja in delovanja v okvirih škofije vplivajo okoliščine, ki so zahtevale svojevrsten odgovor. Dvojezičnost je zahtevala določene prilagoditve in sodelovanja tudi onkraj ozemeljskih meja. Porabje s slovenskim prebivalstvom je klicalo k vzdrževanju vezi za ohranitev kulture, jezika in pripadnosti matičnemu narodu. Versko mešano področje je zahtevalo ekumenski dialog in prečiščevanje teologije ter spoštovanje verskega obredja. Izselsenstvo je pomenilo ekonomsko razbremenitev, obenem pa prinašalo tuje kulturne in nazorske tokove. Svojevrsten pojav je misijonarstvo, ki izraža moč verskega in kulturnega naboja, zaradi katerega številni duhovniki oznanjajo evangelij v deželah tretjega sveta. Ti izzivi so že od začetka delovanja Pomurskega pastoralnega področja v letu 1971, še bolj pa po osamosvojitvi Slovenije, utrjevali prepričanje, da Prekmurje iz etničnih, verskih in političnih razlogov za svoje uravnoteženo delovanje potrebuje priključeno ljutomersko dekanijo. Na podlagi te ugotovitve so nastale škofijske meje oziroma so se ohranile meje PPP, znotraj katerih sta se nadaljevala povezovalni proces in pastoralno sodelovanje na oznanjevalnem, karitativnem in liturgičnem področju delovanja.

KLJUČNE BESEDE: *Porabje, dvojezičnost, verska raznolikost, Pomursko pastoralno področje*

Summary

ORIGINAL CHALLENGES AND PAVING THE WAY FOR THE CHURCH IN PREKMURJE

The Diocese of Murska Sobota, established in 2006, is the fruit of a long-lasting process of cooperation and pastoral actions in the territory of Prekmurje and a part of Prlekija, which includes the deanery of Ljutomer. The expression of life and work within the framework of the diocese is influenced by circumstances that demanded a unique answer. Bilingualism also demanded certain adjustments and collaboration on the other side of territorial borders. With its Slovenian population, Porabje called for maintaining the bonds for the preservation of culture, language, and the feeling of belonging to the mother nation. The religiously mixed area required ecumenical dialogue and purification of theology as well as compliance with the religious rites. Emigration presented economic relief, while simultaneously introducing foreign cultural and ideological currents. Missionaries are a unique concept that expresses the power of the religious and cultural charge due to which many priests preach the gospel in the lands of the third world. Ever since the beginning of the Pomursko pastoralno področje (PPP or Pastoral Area of Pomurje) in 1971, and even more after the independence of Slovenia, these challenges have strengthened the belief that for ethnic, religious, and political reasons Prekmurje needs the annexed deanery of Ljutomer for its balanced operation. Based on this finding, diocesan borders were made or borders of the PPP were preserved, within which the connective process and pastoral collaboration in the proclamatory, caritative, and liturgic areas continued.

KEYWORDS: *Porabje, bilingualism, religious diversity, Pastoral Area of Pomurje*

Andrej Lažeta

uni. dipl. teolog, župnija Beltinci, Mladinska 4, SI – 9231 Beltinci
e-naslov: andrej.lazeta@gmail.com

DOPRINOS SOBOŠKE ŠKOFIJE V SEVEROVZHODNI SLOVENIJI OZ. POMURJU

POVZETEK

Prispevek želi karseda objektivno, kar je zaradi zgodovinske ne-odmaknjenosti ne ravno lahka naloga, izpostaviti doprinos ustanovitve soboške (kатоliške) škofije v severovzhodni Sloveniji oz. Pomurju. V članku so pregledno naštetih duhovniki in škofa, ki so sodelovali pri vodenju škofije, cerkvene ustanove, ki so na področju škofije obstajale že pred ustanovitvijo, in tiste, ki so nastale kot nujna posledica ustanovitve škofije oz. jih je škofija ustanovila iz drugih (pastoralnih) razlogov. Vsaj orisano je tudi duhovno, moralno, kulturno in državotvorno poslanstvo, ki ga je opravila mlada škofija. Izpostavljeno je tudi pastoralno poslanstvo škofije in demografija ter nekaj drugih statističnih podatkov.

KLJUČNE BESEDE: *Prekmurje, Pomurje, Soboška škofija*

Summary

THE CONTRIBUTION OF THE DIOCESE OF MURSKA SOBOTA IN NORTH-EASTERN SLOVENIA OR POMURJE

The article strives to present as objectively as possible the contribution of the establishment of the (Catholic) Diocese of Murska Sobota in north-eastern Slovenia or Pomurje, which is not the easiest task due to the historical non-distance. It provides an orderly enumeration of priests and bishops who participated in the running of the diocese and church institutions which existed in the territory of the diocese even prior to its establishment and those that were created as a necessary consequence of the establishment or were founded by the

diocese for other (pastoral) reasons. The spiritual, moral, cultural, and state-forming mission carried out by the young diocese is drafted. The pastoral mission of the diocese, demography, and some other statistical data are also given.

KEYWORDS: *Prekmurje, Pomurje, Diocese of Murska Sobota*

Lojze Kozar ml.

generalni vikar, Murska Sobota, Gregorčičeva 4, SI – 9000 Murska Sobota
e-naslov: alojzj.kozar@rkc.si

VERSKO ŽIVLJENJE V PREKMURJU: IZVIRNE OBLIKE CERKVENEGA ŽIVLJENJA, SKRB ZA CERKVENA POSLOPJA, ČEŠČENJE MATERE BOŽJE, PRIZADEVANJE ZA SVETOST

POVZETEK

Katoliški verniki na ozemlju današnjega Prekmurja so v preteklosti na različne načine ohranjali vero in jo živeli. Združevali so se v različne skupine, skrbeli so za bogoslužne prostore in verska znamenja, čistili so nebeško Mater Marijo in si bolj ali manj prizadevali za svetost.

K verskemu življenju so pomagala razna cerkvena združenja: rože živega rožnega venca, bratovščina Srca Jezusovega, Tretji red sv. Frančiška, Marijina družba, širitelji verskega tiska, cehi.

Verniki so skrbeli za različna cerkvena poslopja: gradili so župnijske cerkve, kapele, postavljali križe in druga verska znamenja. Ta dejavnost je opazna v času pred letom 1919, še bolj živahna pa je bila po tem letu.

Ljudje na ozemlju današnjega Prekmurja so v vseh časih na različne načine pokazali, da ne verujejo samo v Boga, v Jezusa Kristusa, temveč spoštujejo in častijo tudi Jezusovo mater Marijo. O Marijinem češčenju govorijo cerkve, romarski kraji in romanja, kapele po vaseh, molitve in razni običaji.

Poleg Jezusa in Marije so imeli ljudje še druge vzornike: svetnike in v zadnjem času tudi domače vzornike, med katerimi je dozorel najprej Božji služabnik Danijel Halas, nato pa še Božji služabnik Alojzij Kozar.

Pregled verskega življenja v Prekmurju govori o bogatem dogajanju v preteklosti, pred sto leti in tudi danes.

KLJUČNE BESEDE: *Prekmurje, bratovščine, cerkve, Marija, svetost*

*Summary***RELIGIOUS LIFE IN PREKMURJE**

In the past, Catholic believers in the territory of present-day Prekmurje kept their faith and lived it in various ways. They started gathering in various groups, looked after and maintained places of worship and religious icons, worshipped Mary, the Heavenly Mother, and more or less strived for holiness.

Religious life was assisted by different church associations: various brotherhoods, including the Brotherhood of the Sacred Heart, the Secular Franciscan Order, St Mary's Society, propagators of religious prints, and guilds.

Believers took care of various church buildings: they built parish churches and chapels, and erected crosses and other religious icons. These activities were noticeable prior to 1919, but were much livelier after that year.

During all periods people in the area of present-day Prekmurje have shown in various ways that they do not only believe in God, Jesus Christ, but also respect and worship Jesus' mother Mary, to which churches, pilgrimage spots and pilgrimages, chapels in villages, prayers, and different folk customs testify.

In addition to Jesus and Mary, people also had other role models: saints and, recently, also local role models, the first among which was the servant of God Danijel Halas, and after him also the servant of God Alojzij Kozar.

The overview of religious life in Prekmurje speaks about the rich developments in the past a hundred years ago, as well as today.

KEYWORDS: *Prekmurje, brotherhoods, churches, Mary, holiness*

Igor Salmič

dr. cerkvene zgodovine, provincial slovenskih minoritov,
Minoritski trg 1, 2250 Ptuj
e-naslov: igor.salmic@gmail.com

PREKMURJE V VATIKANSKIH ARHIVIH V LETIH 1918–1924

POVZETEK

Prispevek skuša predstaviti cerkveno-politično dogajanje v Prekmurju in na širšem ozemlju od leta 1918 do 1924, za osnovni vir pa so služili neobjavljeni dokumenti iz vatikanskih arhivov. Tematika je sestavljena iz dveh sklopov: prvi obravnava širše ozemlje, ki je civilnopravno od Madžarske prešlo v Kraljevino SHS, cerkvenopravno pa je še spadalo pod jurisdikcijo škofijskih sedežev na Madžarskem. Po dolgotrajnih pogovorih in pogajanjih so se za ta območja leta 1923 ustanovile apostolske administracije. Drugi del podrobno obravnava apostolsko administraturo za Prekmurje. V ospredju je delovanje škofa Andreja Karlina kot administratorja in njegov odnos do apostolskega nuncija v Beogradu Ermenegilda Pellegrinetti. Obravnavane so nekatere specifične teme: odnos med Slovenci in Madžari, katoliške šole, spor administratorja z nekaterimi duhovniki ... Na koncu je predstavljen primer duhovnika Jožefa Klekla ml., za katerega izpustitev iz madžarskih zaporov se je zavzemal tudi Sveti sedež.

KLJUČNE BESEDE: *Prekmurje, apostolska administratura, Andrej Karlin (1857–1933), Ermenegildo Pellegrinetti (1876–1943), Pietro Gasparri (1852–1934)*

Summary

PREKMURJE IN THE VATICAN ARCHIVES BETWEEN 1918 AND 1924

The article strives to present the ecclesiastic and political events in Prekmurje and its wider surroundings from 1918 to 1924, for which the primary sources were unpublished documents from the Vatican archives. The topic is composed of two parts: the first discusses the wider territory, which in terms of civil law was transferred from Hungary to the Kingdom of Serbs, Croats, and

Slovenes, while in terms of church law it still belonged under the jurisdiction of the diocesan seats in Hungary. Following long-running talks and negotiations, apostolic administrations were established for these areas in 1923. The second part studies in detail the apostolic administration for Prekmurje. At the forefront is the work of Bishop Andrej Karlin as the administrator and his relationship with the apostolic nuncio in Belgrade, Ermenegildo Pellegrinetti. A few specific topics are discussed: the relationship between Slovenians and Hungarians, Catholic schools, the dispute between the administrator and some of the priests, etc. At the end, the example of priest Jožef Klekl ml. is presented, for whose release from prison in Hungary the Holy See, too, campaigned.

KEYWORDS: *Prekmurje, apostolic administration, Andrej Karlin (1857–1933), Ermenegildo Pellegrinetti (1876–1943), Pietro Gasparri (1852–1934)*

Blaž Otrin

mag. zgodovine, višji arhivist, Nadškofijski arhiv Ljubljana
Krekov trg 1, 1000 Ljubljana
e-naslov: blaz.otrin@rkc.si

ODNOS LJUBLJANSKE ŠKOFIJE DO PRIKLJUČITVE PREKMURJA

POVZETEK

V času prelomnih dogodkov 1917–1919 ni bilo nobenega direktnega stika med vodstvom ljubljanske škofije in Prekmurci oz. nobenega dejanja, ki bi šlo direktno v smer prizadevanja ali podpore priključitvi Prekmurja k Jugoslaviji. Nobena od strani ni pri tem izkazala nobenega interesa. Vpliv škofa Antona Bonaventure Jegliča na priključitev pa je bil posreden. Jeglič je odločno podprl Majniško deklaracijo in deklaracijsko gibanje, ki se je po podpisu Ljubljanske izjave 15. septembra 1917, za katero je imel največ zaslug prav Jeglič, razširilo po vsem slovanskem jugovzhodu monarhije. S tem je posredno vplival tudi na narodno prebuditev v Prekmurju. Po letu 1920 je Jeglič podprl prizadevanja za priključitev ozemlja Prekmurja k lavantinski škofiji, kar se je delno uresničilo 1. decembra 1923, ko je lavantinski škof postal apostolski administrator prekmurških župnij.

KLJUČNE BESEDE: *priključitev Prekmurja, Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937), škofija Ljubljana, Majniška deklaracija*

Summary

ATTITUDE OF THE DIOCESE OF LJUBLJANA TOWARDS THE ANNEXATION OF PREKMURJE

In the time of the ground-breaking events of 1917–1919, no direct contact was made between the leadership of the Diocese of Ljubljana and the people of Prekmurje nor any action which would be directed towards striving for or supporting the annexation of Prekmurje to Yugoslavia. Neither side showed any interest in doing so. The influence of Bishop Anton Bonaventura Jeglič on the

annexation was indirect. A.B. Jeglič strongly supported the Majniška deklaracija Declaration and its movement which, after the Ljubljanska izjava Statement was signed on 15 September 1917, for which A.B. Jeglič can be most credited, spread across the entire Slavic southeast of the Monarchy. Thus, he indirectly influenced the national awakening in Prekmurje. After 1920, A.B. Jeglič supported the efforts for the annexation of the Prekmurje territory to the Diocese of Lavant, which was partly realised on 1 December 1923, when the Bishop of Lavant became the apostolic administrator of parishes in Prekmurje.

KEYWORDS: *annexation of Prekmurje, Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937), Diocese of Ljubljana, Majniška deklaracija*

Lilijana Urlep

mag. znanosti, arhivistka

Nadškofijski arhiv Maribor, Slomškov trg 20, SI – 2000 Maribor

e-naslov: lilijana.urlep@nadskofija-maribor.si

PRIKLJUČITEV IN CERKVENOUPRAVNA UREDITEV PREKMURJA PO PRIKLJUČITVI H KRALJEVINI SHS V VIRIH NADŠKOFIJSKEGA ARHIVA MARIBOR

POVZETEK

Čeprav je bilo Prekmurje avgusta 1919 formalnopravno priključeno h Kraljevini SHS, je do 1. decembra 1923 ostalo pod sombotelsko škofijo. Do dokončne rešitve vprašanja cerkvene pripadnosti in ureditve je prišlo šele po izvedeni razmejitvi med madžarsko in jugoslovansko državo. 1. decembra 1923 je bil lavantinski škof Karlin imenovan za apostolskega administratorja delov sombotelske škofije, ki so prišli pod Kraljevino SHS.

Pod upravo lavantinskega škofa je s 1. decembrom 1923 prišlo 6 župnij iz dekanije Dolnja Lendava (Beltinci, Bogojina, Črenšovci, Turnišče, Dolnja Lendava, Turnišče), 10 župnij iz dekanije Murska Sobota (Cankova, Gornji Petrovci, Gornja Lendava/Grad, Martjanci, Murska Sobota, Pečarovci, Pertoča, Sv. Benedikt – Kančevci, Sv. Jurij v Prekmurju, Tišina) in dve župniji iz dekanije Monošter (Martjanci, Veliki Dolenci). Zaradi neujemanja državnih in cerkvenih meja je pod apostolsko administraturo prišlo še deset občin, katerih župnijski sedeži so bili na Madžarskem: Pince, Motvarjevci, Domanjševci, Ivanjševci, Središče, Lončarovci, Hodoš, Krplivnik, Trdkova in Martinje. Ko je lavantinska škofija prevzela upravo nad navedenimi župnijami in občinami, je zaradi zagotavljanja pastoralne oskrbe novih vernikov prišlo do preoblikovanja župnijskih in dekanijskih meja, ki je bilo pereče zlasti v versko in nacionalno neenotni soboški dekaniji, saj je bilo pastoralno vprašanje povezano z jezikovnim oz. nacionalnim vprašanjem.

Na izvedene spremembe so se verniki in duhovniki različno odzvali, ponekod se je kazala precejšnja navezanost na stara župnijska središča in sombotelsko

škofijo. Tako so si predvsem verniki iz župnij Krčica, Hodoš in Gornji Senik, ki so bili večinoma madžarske narodnosti, prizadevali, da bi bodisi še nadalje ostali pri svojih starih župnijskih sedežih bodisi bi jim bilo dovoljeno, da bi tja hodili k bogoslužju, čemur pa ne cerkvene in ne posvetne oblasti niso bile posebno naklonjene. Navezanost na sombotelsko škofijo se je kazala tudi pri duhovnikih, ki pa so se kljub temu – kot je pri prvi kanonični vizitaciji opazil škof Karlin – po začetnem oklevanju in dvomih z velikim zaupanjem oklenili novih cerkvenih oblasti. Ker se nova župnijska ureditev ni zmeraj izkazala za najbolj ustrezno in ker so izbruhnili celo spori med novopriključenimi in starimi verniki, je prišlo do poskusov ustanavljanja novih župnij in ekspoziur (Trdkova, Kuzma, Boreča, Hotiza), ki se večinoma niso uresničili.

KLJUČNE BESEDE: *Prekmurje, cerkvena zgodovina, lavantinska škofija, cerkvenoupravna ureditev, župnijska mreža*

Summary

THE JOINING AND CHURCH-LEGAL ARRANGEMENT OF PREKMURJE FOLLOWING THE ANNEXATION TO THE KINGDOM OF SERBS, CROATS, AND SLOVENIANS IN SOURCES OF ARCHDIOCESAN ARCHIVES IN MARIBOR

Although Prekmurje was formally and legally annexed to the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenians in August 1919, it remained part of the Diocese of Szombathely until 1 December 1923. The final solution of the question about the church affiliation and arrangement was reached only after the delimitation between the Hungarian and Yugoslav states. On 1 December 1923, the Bishop of Lavant, Andrej Karlin, was appointed apostolic administrator of parts of the Diocese of Szombathely which became part of the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenians.

A total of 6 parishes from the deanery of Dolnja Lendava (Beltinci, Bogojina, Črenšovci, Turnišče, Dolnja Lendava, Turnišče), 10 parishes from the deanery of Murska Sobota (Cankova, Gornji Petrovci, Gornja Lendava/Grad, Martjanci, Murska Sobota, Pečarovci, Pertoča, Sv. Benedikt – Kančevci, Sv. Jurij v Prekmurju, Tišina), and two parishes from the deanery of Monošter (Martjanci, Veliki Dolenci) were transferred under the administration of the Bishop of Lavant on 1 December 1923. Due to the mismatch of state and church borders, another ten municipalities, the parish seats of which were located in Hungary, were placed under the apostolic administration: Pince, Motvarjevci, Domanjševci, Ivanjševci, Središče, Lončarovci, Hodoš, Krplivnik, Trdkova, and Martinje. When the Diocese of Lavant took over the administration of the

stated parishes and municipalities, a rearrangement of parish and deanery borders occurred due to the need to ensure pastoral care to new believers; the issue was especially burning in the religiously and nationally non-uniform deanery of Murska Sobota. The pastoral question was closely connected to the question of language. Believers and priests responded differently to the changes: in places a considerable attachment to old parish centres and the Diocese of Szombathely was displayed, which was most frequently connected to the national or linguistic question. Primarily believers from the parishes of Krčica, Hodoš, and Gornji Senik, who were mostly of Hungarian nationality, strived to either remain at their old parish seats or they would be allowed to attend services there; neither the church nor the state authorities were especially keen on the idea. The attachment to the Diocese of Szombathely was also present with the priests but who nevertheless—as Bishop Karlin noticed upon his first canonical visitation—clung to the new church authority with great expectations. Since the new parish arrangement has not always proved to be the most appropriate and since even some disputes between the newly annexed and old believers broke out, attempts to establish new parishes and branches arose (Trdkova, Kuzma, Boreča, Hotiza), which were mostly not realised.

KEYWORDS: *Prekmurje, church history, Diocese of Lavant, church-legal order, parish network*

Simon Štihec

mag. teologije, župnik župnije Dobrovnik, SI-9223 Dobrovnik 12
e-naslov: simon.stihec@gmail.com

DOKUMENTI O CERKVI MED PREKMURCI V ŠKOFIJSKEM ARHIVU SOMBOTEL

POVZETEK

Prekmurje je pokrajina s posebno zgodovinsko in kulturno tradicijo. Stoletja je bila zaradi madžarske oblasti politično in gospodarsko odmaknjena od vseh pomembnejših dogajanj v matični domovini. To je privedlo do tega, da so se Prekmurci začeli upirati madžarski nadvladi in razmišljati o boljši prihodnosti. Uresničitev teh sanj so doživeli leta 1919 in tako začeli novo življenje, ne samo na političnem in gospodarskem, ampak tudi na cerkvenem področju. Cerkevno je tako Prekmurje pripadlo takratni mariborski (lavantinski) škofiji. Ta odločitev pa je pri mnogih takratnih duhovnikih, ki so bili bolj madžarsko usmerjeni, povzročila zelo velike težave. Naposled je nova državna meja in cerkvena ureditev globoko posegla v življenje nekaterih obmejnih župnij in jih zaznamovala. Ena izmed takih župnij je Dobrovnik, saj jo je nova državna meja razdelila na dvoje. Del razprave so dokumenti iz škofijskega arhiva v Sombotelu, ki govorijo o pestrem dogajanju na cerkvenem področju in odnosu, ki so ga imeli duhovniki v Prekmurju do svojega cerkvenega predstojnika v Sombotelu.

KLJUČNE BESEDE: *Prekmurje, priključitev k Jugoslaviji, škofija Sombotel, prva svetovna vojna, škof János Mikes (1876–1945)*

Summary

DOCUMENTS ABOUT THE CHURCH AMONG PREKMURIANS IN THE DIOCESAN ARCHIVES OF SZOMBATHELY

Prekmurje is a region with a special historical and cultural tradition. For centuries it was politically and economically distant from all more significant

events in its motherland because it belonged under Hungarian authority. The latter led to the moment when the people of Prekmurje started defying the Hungarian rule and thinking about a better future. The realisation of these dreams came in 1919 and thus began a new life, not only in the political and economic spheres but also the Church. Regarding church organisation, Prekmurje was added to the then Diocese of Maribor (Lavant). This decision caused grave difficulties for many priests who were more pro-Hungarian in their beliefs. Finally, the new state border and church organisation became deeply carved into the life of certain border parishes and changed them. One of these parishes was Dobrovnik, which was cut in two by the new state border. One part of this article are documents kept in the Diocesan archives in Szombathely, which testify to the lively events in terms of the Church and the attitude of priests in Prekmurje towards their church superior in Szombathely.

KEYWORDS: *Prekmurje, annexation to Yugoslavia, Diocese of Szombathely, First World War, Bishop János Mikes (1876–1945)*

ACTA ECCLESIASTICA SLOVENIAE

Izdajatelj / Publisher:

Inštitut za zgodovino Cerkev
pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani

Naslov uredništva / Address of Editorial:

Inštitut za zgodovino Cerkev
Poljanska c. 4, pp. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-pošta: izc@teof.uni-lj.si

Glavni in odgovorni urednik / Editor in Chief:

dr. Bogdan Kolar

Uredniški odbor / Editorial Board:

dr. Matjaž Ambrožič
dr. Ana Lavrič
dr. Igor Salmič
dr. Miha Šimac
dr. Julijana Visočnik

Lektura in prevodi povzetkov v angleški jezik / Proof-reading and translation of summary into English:

Maja Sužnik

Oblikovanje / Cover Design:

Anton Štrus

Prelom / Computer Typesetting:

Salve d.o.o., Ljubljana, Rakovniška 6, 1000 Ljubljana

Tisk / Printed in Slovenia**Naklada / Number of copies printed:**

350 izvodov

Izvirne prispevke objavlja / Abstracts are included in:

Historical Abstracts, America: History and Life, ABC-CLIO Library, Santa Barbara, California, USA
EBSCO Publishing, Inc., 10 Estes Street, Ipswich, Massachusetts, USA
Tübinger Zeitschrift, Universität Tübingen, Nemčija

Založba / Publishing House:

Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani
Poljanska c. 4, pp. 2007
SI-1001 Ljubljana
e-pošta: dekanat@teof.uni-lj.si

Za založbo / Chief Publisher:

Dr. Janez Vodičar

108
LET

PREKMURJE
V SRCU

9 789616 844871

25 EUR